

KAUNO CENTRINĖS DALIES ERDVINĖS SISTEMOS STRUKTŪRINIS MODELIS

Tomas Skripkiūnas

UAB „EVENTUS PRO“

Tauro g. 12, LT-01114, Vilnius

tomas.skripkiunas@gmail.com

Straipsnyje nagrinėjamas naujų funkcijų įterpimas istorinėje aplinkoje. Šiais laikais miestui vystantis atsiranda nauji poreikiai ir funkcijos, todėl susiduriama su problema, kaip jos turėtų įsiterpti į susiklosčiusią urbanistinę struktūrą. Analitinėje dalyje bandoma apibrėžti naujų funkcijų ir istorinės aplinkos sąvokas, pateikiami jų įterpimo scenarijai. Atliekant Kauno Naujamiesčio urbanistinės struktūros istorinių duomenų tyrimą, bandoma apibendrinti jos raidą ir sudaryti teorinį raidos modelį. Eksperimentinėje dalyje pateikiamas Kauno centrinės dalies kompozicinis modelis, kuris koordinuotų naujų objektų atsiradimą joje. Sprendiniai apima tris teritorinius lygmenis: Kauno centrinę dalį (1), naujai formuojamą jos kompozicinę ašį nuo Prisikėlimo bažnyčios iki Kongresų rūmų Aleksote (2) ir Kongresų rūmų urbanistinių kompleksą (3). Šis kompleksas pateikiamas kaip naujos funkcijos įterpimo Kauno istorinėje aplinkoje iliustracija.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: naujos funkcijos, istorinė aplinka, Kauno miesto centrinė dalis, Kongresų rūmai, urbanistinių kompleksų sistema.

ĮVADAS

Straipsnyje nagrinėjama tema apima naujų urbanistinių kompleksų su jiems būdingomis naujomis funkcijomis¹ įterpimą istorinėje aplinkoje². Tyrimo objektas

yra Kauno miesto centrinės dalies urbanistinių struktūrų³ pokyčiai, atsirandant tokiems naujiems

- 1 Sąvoka **funkcija** dažniausiai suprantama kaip architektūros objekto paskirtis, tačiau šiame darbe nagrinėjamos urbanistinės struktūros, kurioms taip pat priskiriamos kai kurios funkcijos. Tam tikra prasme šiame darbe funkcija tampa turinio sinonimu.
- 2 Sąvoka **istorinė aplinka** galėtų būti siejama su 1976 m. UNESCO rekomendacijoje dėl istorinių zonų išsaugojimo ir jų šiuolaikinio vaidmens pateikta istorinio urbanistinio kraštovaizdžio apibrėžtimi: istorinis urbanistinis kraštovaizdis yra pastatų, statinių ir atvirų erdvių ansambliai jų gamtinėje ir

ekologinėje aplinkoje, turintys archeologiniu, architektūriniu, priešistoriniu, istoriniu, moksliniu, estetiniu, socialiniu, kultūriniu ar ekologiniu požiūriu pripažintą vientisumą ir vertę. Aplinka tame pačiame dokumente įvardijama kaip natūrali ar žmogaus sukurta veiksmo vieta, kuri paveikia statišką ar dinamišką tos aplinkos suvokimą savo erdvinėmis savybėmis ar socialiniais ir kultūriniais ryšiais. Šiame darbe akcentuojamas antrasis teiginys, kuriame galima įžvelgti, kad istorinė aplinka – tai dichotomiškas architektūros formos ir jos turinio (socialinio, kultūrinio ir t. t.) junginys.

- 3 Sąvoka **urbanistinė struktūra** – tai architektūros elementų, kurių esminiai yra erdvė ir tūriniai objektai, visuma. Darbe akcentuojamas visumos pirmumas elementų atžvilgiu.

kompleksams, bei šių kompleksų įterpimo Nemuno upės slėnyje ties centrine dalimi urbanistiniai principai.

Kauno Naujamiestis buvo suprojektuotas dar 1847 m., nes gyventojų poreikiams tenkinti Senamiestyje buvo reikalinga teritorinė miesto centrinės dalies plėtra. Iš pradžių privalomi mūriniai pastatai buvo tik palei Nikolajaus pr. (dab. Laisvės al.), o viso rajono siluetas ilgai išliko vienodas, vėliau, kuriant Kauno tvirtovę, buvo pastatytas Įgulos soboras. Tarpukariu Kaunui tapus laikinąja sostine į pakankamai griežtą struktūrą buvo įterpiami visuomeniniai pastatai, sovietmečiu vertingose slėnio dalyse atsirado gamyklos, pastatyti prekybos centrai, betoniniai viešbučiai, – visa tai buvo komponuojama istoriškai susiklosčiusioje Naujamiestio struktūroje. Šiais laikais, miestui vystantis, atsiranda nauji poreikiai ir funkcijos (tai iliustruoja nauji objektai – „Akropolis“, arena, Kongresų rūmai), todėl susiduriama su problema: kaip turėtų įsiterpti naujos funkcijos į susiklosčiusią urbanistinę struktūrą.

Įgyvendinant Kauno miesto branduolio kokybišką plėtrą būtina miesto centrinės dalies vystymo urbanistinė koncepcija, kuri reikalinga tam, kad būtų sprendžiamos visos centrinio rajono teritorijos problemos, o ne pavienių objektų integravimo klausimai. Keliami probleminiai klausimai: ar turėtų transformuotis esama struktūra, ar atsirasti nauji struktūriniai dariniai; kur turėtų atsirasti nauji objektai Kauno miesto centrinėje dalyje; ar juos reikėtų integruoti į esamas Senamiestio bei Naujamiestio struktūras, ar turėtų atsirasti naujas miesto centras, pavyzdžiui, kairiajame Nemuno upės krante; kaip jis transformuos visą centrinę miesto dalį?

Straipsnio tikslas yra suformuoti teorinį modelį Kauno miesto centrinės dalies urbanistinės struktūros pokyčiams apibūdinti atsirandant naujoms funkcijoms ir pateikti naujų urbanistinių kompleksų įterpimo Kauno centrinėje dalyje urbanistinę architektūrinę koncepciją. Metodinėje straipsnio dalyje nagrinėjama miesto struktūros sandara, jos prisitaikymas ir

galimybės keistis. Bandoma pateikti pagrindines priežastis, dėl kurių miestų struktūra turi kisti atsirandant naujiems poreikiams. Studijuojant analogus pateikiamos naujų funkcijų miesto urbanistinėje struktūroje įterpimo strategijos. Tiriamąjame dalyje nagrinėjama Kauno miesto urbanistinės struktūros formavimosi raida, pereinama nuo bendro kompozicinio modelio prie pastatų kompleksų, vertinami dabartiniai struktūriniai pokyčiai. Eksperimentinėje dalyje siūlomas Kauno centrinės dalies tolesnės raidos modelis. Jame galima išskirti 3 teritorinius lygmenis: Kauno centrinė dalis (1); naujai formuojama jos kompozicinė ašis nuo Prisikėlimo bažnyčios iki Kongresų rūmų (2); Kauno kongresų rūmų urbanistinis kompleksas (3).

Architektūros ir urbanistinių struktūrų analizei sunku pritaikyti eksperimentinio tyrimo metodą, todėl daugiausia naudojamas tyrimo metodas, pagrįstas istorinių duomenų analize. Tokie duomenys apima visų jau realizuotų objektų projektinę medžiagą, neįgyvendintus projektus, atspindinčius savo autorių, reprezentuojančių tam tikrą laikotarpį, pasaulėžiūrą (remiamasi planais, nuotraukomis, iliustracijomis, projektų aprašymais, autoriais, datomis ir kita medžiaga). Pagrindinės tyrimų kryptys: literatūros ir kitų šaltinių analizė; analogų studija (realizuoti objektai ir projektai); galiojančių teisinių dokumentų apžvalga; urbanistinių architektūrinių konkursų rezultatų analizė.

Istoriniai tyrinėjimai sudaro sąlygas prognozuoti dabarties kaitos tendencijas tam tikru klausimu. Žinodami, kaip įvykiai klostėsi praeityje, mes galime įvertinti jų pokyčius ateityje⁴. Vienas iš architektūros uždavinių yra išsaugoti tapatumą, todėl projektavimo procesas atitinka prognozavimą, remiantis istoriniais duomenimis. Šiuo atveju neįmanoma suklysti, nes prognozės-projektai išsipildys priklausomai nuo mūsų pačių valios. Iš esmės mes galime specialiai siekti atitikti tam tikrą istorinę logiką arba ją modifikuoti projektuodami urbanistines struktūras. Žvelgiant į Nauja-

4 Kęstutis Kardelis, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*, Kaunas: Judex, 2002, p. 241.

miesčio istorinę raidą, bandoma išskirti tam tikras jai būdingas tendencijas – jos kaitos logiką. Vadovaujantis atrasta logika, modeliuojama nauja. Žinodami, kad istorijos pagrindą sudaro būtent interpretacija, galime daryti prielaidą, jog istorikai nuolat perrašo praeitį⁵. Vis dėlto ta nauja interpretacija ir skiria praeitį bei dabartį. Architektūros tikslas nėra teisingų ir tikslų istorinių duomenų kaupimas, todėl istorinių duomenų tyrimo tikslas šiame darbe ir yra projektuojama nauja dabartis.

NAUJŲ FUNKCIJŲ ĮTERPIMO ISTORINĖJE APLINKOJE METODINIAI PRINCIPAI

Struktūralizmas. Struktūralizmo sampratoje aiškiai išsiskiria du esminiai – mokslinio metodo ir filosofinio struktūralizmo – lygmenys. Moksliniai metodai susiformavo iš struktūralizmo filosofijos, užgimusios XX a. 6 deš. Prancūzijoje. Struktūralizmo metodologiniai principai pabrėžia santykių pirmumą elementų atžvilgiu, nustatant tiriamo objekto struktūrą. Struktūra – santykių tarp jos elementų visuma, kai tie santykiai ne tik nepriklauso nuo elementų kokybinių apibūdinimų, bet patys lemia pastarųjų savybes. Tokia struktūra laikoma formalizacijai pasiduodančių transformacijų sistema, išsauganti invariantinį struktūros modelį⁶. Tenka pastebėti, kad pati struktūra yra kažkas, kas nekinta ir taip organizuoja savo galimai kintančius elementus. Esminė struktūros sąvokos savybė yra visumos koncepcija, kuri absoliutina kokybinę visumos specifika pabrėždama, kad visumos jokiū būdu negalima apriboti pirminiais elementais, sudėtingų reiškinių – paprastais, nes objektas, kaip visuma, turi tokių savybių bei kokybinių ypatybių, kurios visai nebūdingos jos elementams⁷. Miesto centrinę dalį laikant struktūra, galima daryti išvadą, jog jos projekta-

vime jokiū būdu negalima apsiriboti tik atskirų objektų įterpimo ir architektūrinės išraiškos klausimais. Jų kokybinės savybės nenulemia visos miesto centrinės dalies, kaip struktūros, kokybės.

Forma ir turinys. Su formos ir turinio dichotomiškumo problema, būdinga analizuojant meno kūrinys⁸, susiduriama ir miestui vystantis bei atsirandant naujoms funkcijoms: dabartinis miestas negali gyvuoti viduramžių formų (būsto formų, biurų, verslo, infrastruktūros, viešojo sektoriaus kaita, naujų funkcijų, tokių kaip bankai, galerijos, koncertų salės, atsiradimas tam tikrais laikotarpiais); keičiasi turinys – keičiasi forma; todėl logiška, kad mieste atsiranda senasis centras, antrasis centras (naujamiestis), toliau galbūt ir trečiasis centras (šiuolaikinis). Naujos funkcijos (naujas turinys) įgauna ir naujas formas, kurios savo ruožtu reikalauja ir naujos struktūros. Kiekviena nauja funkcija, tai yra jos fizinė išraiška (forma), yra tiesiogiai susijusi su tam tikru visuomenės sociokultūriniu pokyčiu (turiniu), kuris pasireiškia kaip: nauja pastatų tipologija; infrastruktūros pokyčiai (tiesios plačios gatvės, komunikacijų tinklai ir kita); miesto reprezentacinės viešosios erdvės ir t. t. Istorinė aplinka – tai ne sena struktūra, o istoriškai susiklostęs jos naudojimo scenarijus – vietovės turinys, kuris dėl formos ir turinio dichotomiškumo tiesiogiai veikia ir fizinę formą. Naujos funkcijos lėmė urbanistinės struktūros fizinius pokyčius Europos miestuose, todėl daugelyje Europos miestų galima išskirti skirtingiems laikotarpiams būdingas struktūras: viduramžių (1) (su savaiminio vystymosi suformuotomis siauromis kreivomis gatvėmis, turgaus, katedros aikštėmis); renesanso, baroko ir klasicizmo (2) (aktualios istorinės aplinkybės: perspektyvos dėsnų taikymas, dažni paradai, jiems reikalingos plačios gatvės); modernizmo (3) (nauji poreikiai: gyvenamieji rajonai, transporto vystymasis, gamtiniai elementai mieste, laisvojo planavimo principai) ir kitas struktūras.

5 *Ibid.*, p. 247.

6 Vida Gumauskaitė, *Struktūralizmo apmatai*, Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, 2000, p. 9.

7 Vida Gumauskaitė, *op. cit.*, p. 44.

8 *Meno istorijos įvadas*, sud. Hans Belting, Vilnius: Alma littera, 2002, d. 3, p. 153.

Urbanistinės struktūros samprata. Matthew Carmona, Timas Heathas, Taneris Ocas ir Stevenas Tiedellas knygoje *Public Places – Urban Spaces* išskiria urbanistikos metmenis, kurie jiems padeda struktūrizuoti visą knygos antrosios dalies apie urbanistinės struktūros sampratą turinį: morfologinė samprata (1); suvokimo samprata (2); socialinė samprata (3); vizualinė samprata (4); funkcinė samprata (5); laiko dimensija (6)⁹. Šie pagrindiniai urbanistinės struktūros bruožai tampa kompleksiško urbanistinės struktūros projektavimo sudėtinėmis dalimis – atskiromis juos iliustruojančiomis schemomis. Morfologinė samprata siejama su miesto architektūros forma ir jos formuojama erdve. Paprastai išskiriami du pagrindiniai miesto erdvės tipai – tradicinis ir modernistinis. Tradicinė erdvė yra ribojama kvartalų, sudarytų iš pastatų; modernistinei erdvei būdingi laisvai erdvėje išsidėstę pastatai-paviljonai¹⁰. Suvokimo samprata nagrinėja, kaip žmonės suvokia aplinką. Pavyzdys – Kevino Lyncho tyrimas¹¹. Socialinė samprata atkreipia dėmesį į visuomenės ir erdvės sąsajas. Visuomenė kuria savo aplinką, tačiau ir pati aplinka formuoja visuomenę. Vizualinė samprata siejama su miesto estetinė funkcija. Kitaip nei daugelis kitų meno rūšių, architektūra yra vieša ir neišvengiama. Mes negalime pasirinkti, ar ją stebėti, ar ne, todėl tai nėra ir negali būti tam tikro autoriaus vien tik meninių ambicijų išraiška, ypač laikinų ir impulsyvių. Galima palyginti su kintančia mada ar laikinomis instaliacijomis – jų turinio laikinumas skiria šiuos objektus nuo urbanistinių kompleksų architektūros. Todėl miesto vizualinė samprata apima pastatų komponavimo principus – bendresnius, mažiau unikalius (tokius kaip panašumo, artimų grupių, bendro pagrindo, orientacijos, uždarumo, tęstinumo¹²), užtikrinančius miesto erdvių ir architektūros vientisą kom-

poziciją. Tokie kompoziciniai principai yra priimtini daugeliui žmonių dažniausiai to sąmoningai nesuvokiant. Funkcinė samprata nagrinėja, kaip veikia miesto erdvės, ar jos atitinka žmonių socialinius poreikius. Tai galioja ir pastatams, ir komunikacinei erdvei tarp jų. Nors miesto erdvė suvokiama kaip trimatė aplinka, iš tiesų reikia nepamiršti ir ketvirtojo jos matmens – laiko. Laikui bėgant erdvės žmonių atmintyje įgauna vis didesnę reikšmę kaip tam tikros vietos.

Apibendrinant galima išskirti dvi esmines sampratos kryptis. Pirmoji: urbanistinė struktūra kaip tam tikro turinio išraiškos forma (1). Architektūros elementai turi savo turinį, pavyzdžiui: pastato detalė ir jos turinys, pastato korpusas su savo turiniu, viso pastato ar komplekso forma. Taip galima prieiti prie urbanistinės struktūros formos ir jos turinio. Struktūros esmė slypi jos turinyje, o pats turinys iš tiesų slypi mumyse. Forma tiesiogiai netalpina turinio: tai, kas talpina turinį, yra pasaulis (mes visi). Turinys yra tai, kas įeina į kūrinį ir kas gali būti iš jo išimta/išinterpretuota¹³. Tai apibendrina suvokimo, socialinės, funkcinės sampratos ir laiko dimensijos urbanistikos metmenis. Svarbu atkreipti dėmesį, kad tai žmogaus suvokimo rezultatas. Mes matome tam tikro miesto formas ir mums mintyse iš karto iškyla jo gyventojų kultūra, tradicijos, vertybės. Jų nežinodami mes nesuvoktume formos. Antroji kryptis: urbanistinė struktūra kaip tūrinė-erdvinė kompozicija (2). Tokia samprata sietina su formos, atskirtos nuo turinio, studijomis. Johno Ruskinio *Stones of Venice* – pirmasis pavyzdys *grynosios* abstrakčios formos analizės, tačiau jis iškėlė klausimą, kodėl formos, iš kurių buvo išvesti dėsniai, buvo būtent tokios? Bandyta ieškoti atsakymų: kad visos formos – energijos, spaudimo formuojamos linijos, veikiančių ir kontrveikiančių jėgų išraiška¹⁴. Peteris F. Smithas nagrinėjo viešąją

9 Matthew Carmona [ir kt.], *Public Places – Urban Spaces*, Oxford: Architectural Press, 2003.

10 *Ibid.*, p. 61.

11 Kevin Lynch, *The Image of the City*, Cambridge, MA: The MIT Press, 1960.

12 Matthew Carmona [ir kt.], *op. cit.*, p. 132.

13 Duncan Robertson, „The Dichotomy of Form and Content“, in: *College English*, National Council of Teachers of English, 1967, Vol. 28, Nr. 4, p. 277.

14 John Ruskin, *The Stones of Venice*, 1851–1853.

erdvę formuojančių pastatų formas, jų ritmą, moduliaciją suvokdamas dinamiškai¹⁵. Robas Krieras taip pat akcentavo urbanistinio audinio formą ir morfologiją¹⁶ (urbanizuoto kraštovaizdžio modelis; forma suvokiama per vaizdus). Tai apibendrina morfologinės ir vizualinės sampratos urbanistikos metmenis. Visgi ši kompozicija savyje talpina tam tikrą turinį ir prasmę. Taigi čia vėl grįžtame prie pirmosios sampratos ir susiduriame su formos bei turinio dichotomiškumo problema; galima daryti išvadą, kad šios sampratos yra neatsiejamos viena nuo kitos. Tai yra visa, kas urbanistines struktūras išskiria iš aplinkinių struktūrų, jas identifikuoja. Įterpdami naujus objektus mes modifikuojame tam tikras struktūros savybes – metmenis. Tik suvokdami šių metmenų prasmę, galime suvokti ir prognozuoti veikslių pasekmes.

Naujų objektų ir urbanistinių kompleksų įterpimo principai toliau nagrinėjami analogų studijoje. Analogai atrinkti pagal jų įterpimo į esamą struktūrą pobūdį: nuo atskirų objektų įterpimo iki kompleksiško

naujų urbanistinių kompleksų vietų parinkimo. Galima išskirti 4 tendencijas: transformaciją (1); integraciją (2); konversiją (3); nauja ir sena derinį (4).

Transformacija. Šiuose analoguose pokytis yra sukoncentruotas palyginus per trumpą laiko tarpą, todėl yra lengvai pastebimas. Orientuojamasi į norimą ateitį. Pavyzdys: Georges'o Pompidou centras (Paryžius, Prancūzija, 1972–1977, archit. Richard'as Rogers'as ir Renzo Piano) [1 il.]. Kvartalinėje struktūroje atsiranda išskirtinis objektas, tačiau išskirtinis ne tik savo stilistika ignoruojamame kontekste, bet ir semantika – kultūros konteineris. Šis objektas yra dalis *Grands Travaux* (1970–1995) projekto, pagal kurį objektai integruojami į urbanistinę struktūrą visame mieste, tačiau juos vienija bendra tematika, be to, jie simbolizuoja technologinę pažangą ir miesto vystymąsi. Tai apima naujų kultūrinių objektų įterpimo bangą Paryžiuje: Luvro piramidę, Didžiąją Defanso arką, Bastilijos operą, Nacionalinę biblioteką, Arabų pasaulio institutą, Viletės parką, Jean-Marie Tjibaou kultūros centrą.

1. Georges'o Pompidou centras Paryžiaus panoramoje, archit. Richard'as Rogers'as ir Renzo Piano

Georges Pompidou Centre in the Paris cityscape, architects Richard Rogers and Renzo Piano

2. Lietuvos nacionalinis dramos teatras Vilniuje, kvartalo planas, archit. Algimantas ir Vytautas Nasvyčiai

Lithuanian National Drama Theatre in Vilnius, plan of the block, architects Algimantas and Vytautas Nasvytis

15 Peter F. Smith, *The Dynamics of Urbanism*, London: Routledge, 2007, p. 73–78, 208.

16 Rob Krier, *Town Spaces: Contemporary Interpretations in Traditional Urbanism*, Basel: Birkhauser, 2006, p. 288.

Naujos funkcijos čia labai glaudžiai susijusios su politiniais interesais ir miesto ar valstybės įvaizdžio formavimu. Tokį politinį sprendimą mes galime priimti

kaip teigiamą, kuris suteikia naują sluoksnį monotoniškam kvartaliniam užstatymui; galime vertinti ir kaip vietos istorinės aplinkos ardymą. Vienaip ar kitaip objektai simbolizuoja naują miesto kultūrinį turinį. Tai žmonių intencija ir politinis sprendimas, įgyvendintas architektūrinėmis priemonėmis. Paryžiuje tokie objektai sugebėjo papildyti esamą architektūrinę aplinką, tačiau tokį scenarijų būtų sunku įsivaizduoti, pavyzdžiui, Kauno Naujamiestyje.

Kitas transformacijos pavyzdys – Lietuvos nacionalinis dramos teatras (Vilnius, Lietuva, 1961–1981, archit. Algimantas ir Vytautas Nasvyčiai) [2 il.]. Čia pasirinktas neutralus naujo objekto įterpimo isto-

rinėje aplinkoje scenarijus nei Pompidou centro atveju. Pagrindinis teatro pastato tūris paslėptas kvartalo viduje taip išsaugant Vilniaus Senamiesčio ir Naujamiėsčio apatinės terasos gatvėms būdingą erdvių ir pastatų mastelį. Vis dėlto, nepaisant to, kad stambus teatro tūris yra menkai matomas žvelgiant iš žmogaus, judančio aplinkinėmis gatvėmis, perspektyvos, urbanistinė struktūra įgauna naujas erdvines savybes. Teatro vidinės erdvės – viešųjų išorinių urbanistinių erdvių (Gedimino pr.) ąša pastato viduje. Praplėsti viešąją gatvės erdvę Algimantas Nasvytis siūlė ir pėsčiųjų pasažu A. Vienuolio gatvėje (Vilnius, Lietuva, 1977, archit. Algimantas Nasvytis) [3 il.]. Kaip jau minėta analizės teoriniame pagrinde, naujos funkcijos apima ne tik naujus pastatus, bet ir viešąsias erdves. Pasažas sukuria alternatyvias jungtis urbanistinėje struktūroje bei skatina kompleksiškesnius architektūrinius sprendimus.

Integracija. Tai simbolizuoja scenarijų, kai urbanistinėje struktūroje atsinaujina atskiri objektai, tačiau jie įsilieja labai subtiliai. Pokytis yra sunkiai pastebimas, nes trunka ilgą laiką. Orientuojamasi į praeitį, nors laikui bėgant ji kinta. Pavyzdys – Galicijos meno muziejus (Santjago de Kompostela, Ispanija, 1994, archit. Alvaro Siza) [4 il.]. Pastatas visiškai įsilieja į esamą urbanistinį

3. Pėsčiųjų pasažas A. Vienuolio gatvėje Vilniuje, projektas, archit. Algimantas Nasvytis

Pedestrian passageway on A. Vienuolio Street in Vilnius, draft design, architect Algimantas Nasvytis

4. Galicijos meno muziejus Santjago de Kompostelos mieste Ispanijoje, archit. Alvaro Siza

Galician Art Museum in the city of Santiago de Compostela in Spain, architect Alvaro Siza

audinį savo masteliu ir medžiagiškumu; tuo tarpu savo architektūrinėmis detalėmis ir stilistinėmis priemonėmis jis išsiskiria kaip naujas objektas istorinėje aplinkoje. Tai akivaizdus naujos funkcijos įterpimo išsaugant visas urbanistinės struktūros savybes pavyzdys. Aplinka gali būti suvokiama statiškai, tačiau urbanistinė aplinka dažniausiai suvokiama judant per ją (kaip analogiją galima pateikti paveikslą, kuris suvokiamas statiškai, ir simfoniją, kuri suvokiama dinamiškai). Judesys aplinkai suteikia ritmą, moduliaciją ir kitus bruožus. Tokia teorija apibendrinama tam tikromis vertės sistemomis: darnumo (angl. *coherence*); proporcijų (angl. *proportion*); vietine integracija (angl. *internal integration*); visuotine integracija (angl. *cosmic integration*)¹⁷. Pagal jas vertinama vizualinių įvykių seka judant per urbanistinę struktūrą, akcentuojant nesąmoningą aplinkos suvokimą. Tokia seka Galicijos meno muziejus tampa neatskiriama urbanistinės aplinkos dalimi.

Bensbergo savivaldybės administracinis pastatas (Bensbergas prie Kelno, Vokietija, 1969, archit. Gottfriedas Böhmas) [5 il.] taip pat iliustruoja minėtus principus. Stilistiškai egzistuoja didelis kontrastas tarp biurų pastato ir viduramžiškų aplinkinių pastatų. Biurų bokštas koncentruoja daugybę naujų vizualinių įvykių urbanistiniame kontekste, tačiau tuo pačiu metu vyrauja formų ir kampų vieningumas ir juos siejantis bendras vizualinių įvykių ritmas. Naujas objektas papildydamas urbanistinę struktūrą nesugriauna jos vertės sistemų¹⁸. Toks principas gali būti pritaikytas įvairiuose masteliuose. Pastatai gali įsilieti į aplinką, naudodami tokias detales kaip aplinkai būdingas tinkas ar balkonai. Tačiau galima įsilieti ir į platesnį urbanistinį modelį. Pavyzdžiui, Kauno Naujamiesčiui būdingas modelis yra pagrįstas Iguolos bažnyčios dominavimu. Vizualiai ir suvokiamai

17 Peter F. Smith, *op. cit.*; Iš aplinkos suvokimo dinamikos ir kyla nagrinėjamo literatūros šaltinio pavadinimas *Dynamics of Urbanism*.

18 *Ibid.*, p. 73–78, 208.

5. Bensbergo savivaldybės administracinis pastatas Vokietijoje, archit. Gottfriedas Böhmas

Administrative building of the Bensberg municipality in Germany, architect Gottfried Böhm

stambesnių objektų atsiradimas sugriautų tokių modelių. Nebūtinai niekada negalėtų atsirasti tokie objektai, tačiau visų pirma reiktų naujo modelio, kuris pakeistų senąjį ir sukurtų naują sistemą. Kaip tik toks naujas modelis siūlomas kitame analoge – teritorijos konversijoje.

Konversija. Kauno autobusų stotis (Kaunas, Lietuva, 1978, archit. A. Alekna, G. Telksnys, L. Vaitys) [6 il.]. Pasiūlomas objektas ir kontekstas – architektūrinis

6. Kauno autobusų stotis, projektas, archit. A. Alekna, G. Telksnys, L. Vaitys

Kaunas bus terminal, draft design, architects A. Alekna, G. Telksnys, L. Vaitys

7. Geteborgo miesto Švedijoje centrinė dalis – galimybių studija, aut. Rogeris Trancikas

Central part of Gothenburg in Sweden – a study of possibilities, author Roger Trancik

ansamblis. Nors erdvės formuojamos kitomis priemonėmis nei, pavyzdžiui, Vienybės aikštėje, architektūra atspindi to meto supratimą ir vertybes taip praturtin-dama miesto istoriją; projektas urbanistiškai ir kompleksiskai apima viso rajono kompoziciją, o ne tik vieno pastato sprendimo klausimą.

Nauja ir sena derinys. Geteborgo miesto centrinė dalis – galimybių studija (Geteborgas, Švedija, 1986, aut. Rogeris Trancikas) [7 il.]¹⁹. Siekiant išvengti istoriškai susiklosčiusios urbanistinės struktūros mutacijų, naujos funkcijos iškeliamos už jos ribų formuojant naują urbanistinę struktūrą. Nagrinėjama Geteborgo miesto centrinės dalies istorinė raida. Susiklosčiusios urbanistinės struktūros tiesiogiai atspindi skirtingus

miesto vystymosi etapus: kompaktiška miesto istorinė dalis griežtai apribota gynybinių įtvirtinimų; pakrantės teritorija liko neišvystyta dėl kintančio požiūrio į upės vaidmenį mieste; toliau miestas plėtėsi už buvusių gynybinių įtvirtinimų; taip liko atvira erdvė, skirianti istorinį centrą ir kitus miesto centrinės dalies rajonus; gamtiniai elementai smarkiai įtakojo tolesnės plėtros urbanistinės struktūros formą. Miestas susideda iš savitų urbanistinių darinių su savo forma ir turiniu bei erdvine struktūra, tačiau jie yra atskirti neigiamomis nesuformuotomis erdvėmis ir neveikia kaip viena struktūra. Pagrindinis uždavinys – visų centrinės dalies rajonų sujungimas į vieningą erdvinę sistemą formuojant naujus urbanistinius branduolius istorinio centro prieigose. Pateikiamas naujas miesto centrinės dalies modelis, numatantis naujų kompleksų atsiradimo vietas, kartu integruojantis ir apsaugantis esamų struktūrinių vienetų savybes, tačiau nesusilie-jantis su esamomis struktūromis.

Analogų studija: apibendrinimas. Įsiliejimas į kontekstą – tai nauja architektūra istorinėje aplinkoje, negriaunanti susiklosčiusių verčių sistemų. Kiti pavyzdžiai – tai esamos sistemos transformacijos. Tam tikra prasme tai žingsnis į priekį. Pavyzdžiui, tarpukario Kaune Laisvės alėjos erdvinės struktūros formavimas buvo toks žingsnis, modifikuojantis struktūros erdvines savybes (šiuo atveju į teigiamą pusę, tačiau ne visada). Galima pastebėti, kad mažesniuose Lietuvos miestuose (Panevėžyje, Šiauliuose) centrinių dalių urbanistinė struktūra turėtų pereiti į naują lygmenį – reikalinga struktūros transformacija. Vis dėlto Kauno Naujamiestis turi pakankamai aiškiai suformuotą struktūrą. Urbanistinė struktūra turi tam tikrą ribą – *talpą*, kiek ji gali talpinti esamą turinį (pasireiškiantį ir fiziniais, ir kultūriniais aspektais – augantis ploto poreikis ir besikeičiančios vertybės). Tokia riba turėtų skirti transformaciją nuo integracijos. Nors Naujamiestis nėra pakankamai užpildytas, reikėtų skirti jo tolesnį vystymąsi nuo transformacijų.

¹⁹ Roger Trancik, *Finding Lost Space*, New York: John Wiley & Sons, 1986, p. 176.

8. Naujamiestio projektas, 1847

Draft plan of the Naujamiestis district of 1847

KAUNO CENTRINĖS DALIES URBANISTINĖS STRUKTŪROS TYRIMAS

Naujamiestio atsiradimas sietinas su naujų miesto funkcijų atsiradimu, kurios buvo iliustruotos Naujamiestio projekte 1847 m. [8 il.]. Miestui vystantis Senamiestis nesugebėjo sutalpinti visų miesto funkcijų (taip pat ir paprasčiausių – gyvenamojo būsto). Pakitęs kultūrinis kontekstas davė Kaunui visai naują urbanistinę struktūrą – Naujamiestį – su naujomis galimybėmis ir talpumu, kuris Senamiestyje būtų neįmanomas. Tokią naują miesto formą, be abejo, lėmė to meto istorinės aplinkybės: Lietuva buvo Rusijos imperijos sudėtyje, Kaunas – gubernijos sostinė.

Istorinės nuotraukos parodo Kauno Naujamiestio urbanistinės struktūros užstatymo morfotipo raidą.

Galima apibendrinti: urbanistinė struktūra vystosi iki tam tikros ribos – didėja užstatymo intensyvumas ir tankumas; struktūra, turėdama tam tikrą savo *talpą*, tam tikru momentu jau negali talpinti naujų objektų, ypač jei nauji elementai skiriasi savo intensyvumu. Tai paaiškina, kodėl Senamiestyje negalėjo atsirasti, pavyzdžiui, Lietuvos bankas; tokiu atveju – „Akropolis“ neturėjo atsirasti Naujamiestyje. Kaunui tapus laikinąja sostine, dėmesys nukrypo į Laisvės alėją ir aplink ją dėstomus visuomeninius pastatus. Besiformuojančiame Naujamiestio urbanistiniame modelyje išryškėjo pagrindiniai urbanistiniai kompleksai (Miesto sodas, Vienybės aikštė, Nepriklausomybės aikštė). Tai pagrindinės Naujamiestio vietos – architektūriniai ansambliai, formuojantys viešąsias urbanistines erdves. Jie laikui bėgant kito. Vienybės aikštėje sovietmečiu

suprojektuoti projektavimo institutai, Nepriklausomybės aikštėje įterptas Mykolo Žilinsko dailės galerijos pastatas. Jis išplitęs į kvartalo vidų, suskaidytas atskirais tūriais derinant prie smulkaus aplinkinių pastatų mastelio, priešais įėjimą suformuotas pusiau uždaras kiemelis – tai puikus integracijos į aplinkinę struktūrą ir tolesnio jos vystymosi pavyzdys.

Apibendrinant Naujamiesčio struktūros raidą ir remiantis urbanistinės struktūros metmenimis, pateiktais metodinėje dalyje, galima teigti:

- Svarbūs pastatai formuoja kompleksus – kitur vyrauja foninis užstatymo charakteris. Kompleksai išdėstomi šachmatiškai pagal istoriškai susiklosčiusią aikščių struktūrą. Tokie kompleksai formuoja miesto centrinės dalies erdvinį modelį, praturtina stačiakampį planą (urbanistinės struktūros vizualinė samprata).
- Erdvės formuojamos pastatais, veikiančiais kartu ir tampančiais vieninga visuma. Labai svarbi tokių

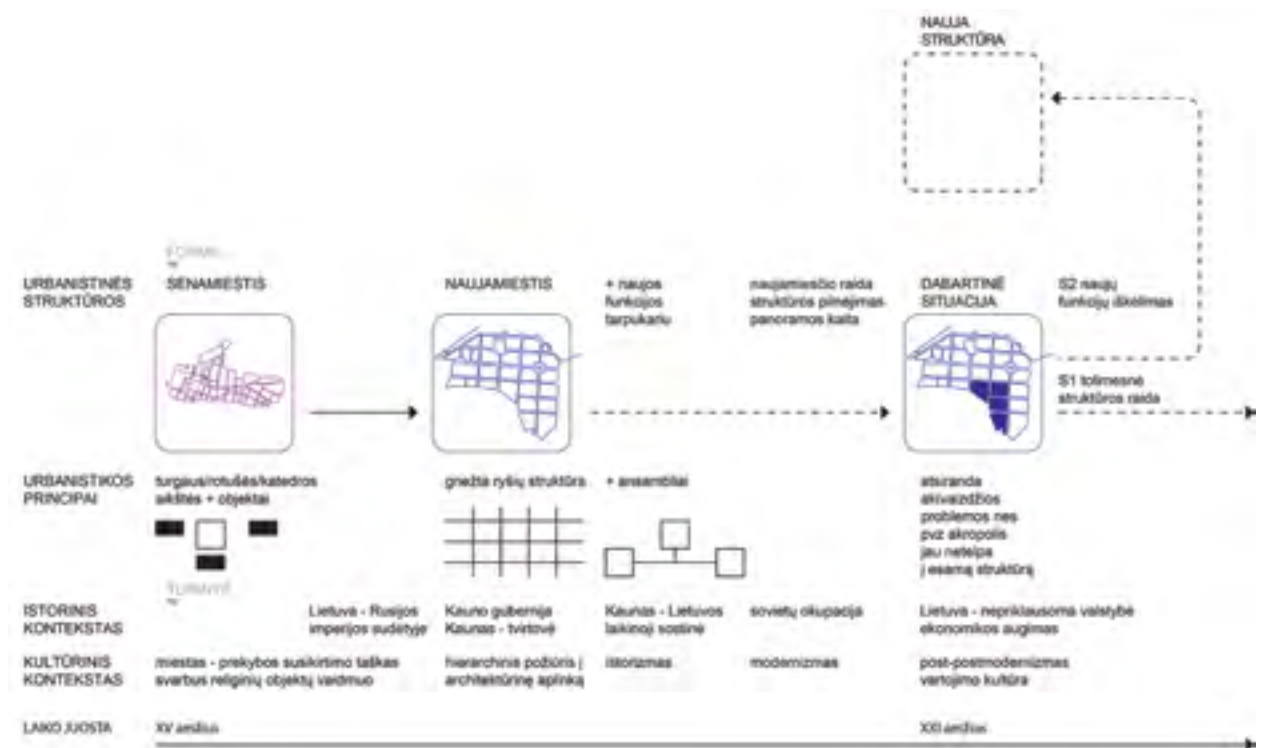
ansamblių funkcija yra miesto centro suvokimo žemėlapiu (angl. *mental map*) formavimas, vietų identifikavimas (urbanistinės struktūros suvokimo samprata).

▪ Laisvės alėja – ne linijinė, bet pulsuoji erdvinė struktūra pėstiesiems su erdvinėmis atšakomis. Tai pagrindinis Naujamiesčio komunikacinis koridorius (funkcinė samprata).

▪ Ansamblius sudaro skirtingų laikmečių architektūra, jų kontūrai laikui bėgant kito, tačiau kaip dominuojantis elementas išliko jų formuojamos erdvės (Vienybės aikštė, Nepriklausomybės aikštė, Miesto sodas) (laiko dimensija).

Atlikus tyrimą, paremtą istorinių duomenų analize, galima taip apibendrinti Kauno miesto centrinės dalies urbanistinės struktūros vystymosi stadijas:

▪ **Nauja struktūra naujoms funkcijoms** (1). Senamiesčio struktūrai pasiekus tam tikrą ribą, naujos funkcijos buvo iškeltos į naujai formuojamą Naujamiesčio

9. Kauno centrinės dalies urbanistinės struktūros tyrimo išvadinė schema

Generalising scheme of the research on the urban structure of the central part of Kaunas

struktūrą. Carinės Rusijos suformuota stačiakampio gatvių tinklo struktūra su šachmatiškai išdėstytomis aikštėmis buvo atitinkantis to laikotarpio politinį ir kultūrinį kontekstą sprendimas.

▪ **Struktūros raida (2).** Tarpukariu statomi pastatai Naujamiestyje atspindėjo to meto Lietuvos laikinosios sostinės idėjas – buvo suformuotas naujas miestiškesnis Naujamiesčio charakteris. Naujais pastatais (ypač jų kompleksiškais sprendimais) pirminis Naujamiesčio griežtas stačiakampis planas (hierarchinis architektūros modelis) buvo sušvelnintas ir praturtintas unikaliomis urbanistinėmis erdvėmis, tuo pačiu išsaugota istoriškai susiklosčiusi jo struktūra, nors patys pastatai atskleidė savo laikmečio architektūros tendencijas.

▪ **Struktūros raida (3).** Panašių principų buvo stengiamasi laikyti ir sovietmečiu, pavyzdžiui, Vienybės aikštės formavimas, Mykolo Žilinsko dailės galerija. Nauja architektūra paliko savo ženklą, tačiau nesugriovė susiklosčiusių verčių sistemų (nebent tai buvo daroma specialiai dėl politinių tikslų).

▪ **Struktūros transformacijos (4).** Įsivaizduojant tokius istorinius laikotarpius kaip miesto vystymosi sluoksnius, galima teigti, kad šiuo metu Naujamiestyje atsiranda naujas XXI amžiaus architektūros sluoksnis, į kurį įeitų Žalgirio arena, „Akropolis“ ir kiti nauji objektai.

Tam tikrus elementus galima būtų įvardyti kaip Naujamiesčio struktūros mutacijas. Įsivaizduokime, kaip kito Vienybės aikštės užstatymas – jai būdingas nuoseklumas. Tuo tarpu „Akropolio“ komplekso vieta urbanistiniu požiūriu prarado tęstinumą. Taigi pastarasis atvejis – tai urbanistinės struktūros erdviųjų savybių transformacija, kuri vertinama neigiamai, nes neturi jokio platesnio ją pagrindžiančio urbanistinio modelio.

Tolesni žingsniai: Kongresų rūmų konkursas ir centro plėtros galimybės. Kauno kongresų rūmų konkurso tema atitinka šiame straipsnyje nagrinėjamą problematiką. Galimi du scenarijai: objektas integruo-

jamas į esamą Senamiesčio–Naujamiesčio urbanistinę struktūrą (1) (analogų studija – integracija); objektas iškeliamas iš istorinės aplinkos (2) (dabartinio istoriškai susiklosčiusio miesto centro) (analogų studija – nauja ir sena derinys). Pirmasis (1) kelias turėtų spręsti problemas, susijusias su naujos funkcijos atsiradimui nepritaikytoje struktūroje (formos ir turinio neatitikimo problema). Antrasis (2) scenarijus logiškas, bet jis reikalauja kompleksiškesnio ir platesnio miesto vystymo modelio, o ne vieno pastato sprendimo, nes iš esmės naujo objekto nėra į ką integruoti – pirmiau reikia sukurti naują urbanistinį modelį.

Nauji objektai transformuoja Naujamiestį, tuo pačiu metu jis traktuojamas kaip kultūros paveldo objektas, įtrauktas į Kultūros vertybių registrą. Kongresų rūmai gali atsirasti ir Naujamiesčio kvartalo viduje, ir Nemuno saloje, ir kairiajame upės krante, ir Senamiesčio prieigose. Galiojantys dokumentai (nagrinėtas miesto bendrasis planas, Naujamiesčio reglamentas) nenumato apsaugos ir plėtros derinimo strategijos. Tuo tarpu urbanistinių projektų, įvertinančių miesto erdvinės sistemos plėtros galimybes (ne atskirų objektų integravimo klausimus), praktiškai nėra. Nėra vizijos, nėra modelio – nėra ir kriterijų, kaip vertinti

10. Kauno centrinės dalies urbanistinių struktūrų kompozicinis modelis

Compositional model of the urban structures of the central part of Kaunas

11. Žaliakalnio ir Aleksoto struktūrų bei Žemutinės slėnio dalies kompoziciniai ryšiai

Compositional links between the Žaliakalnis and Aleksotas structures and the lower valley

13. Pagrindinė centrinės dalies kompozicinė ašis: esama (apačioje) ir siūloma (viršuje) situacija

The main compositional axis of the central part: the existing (below) and the proposed (above) situation

12. Nauji urbanistiniai branduoliai (žalia spalva) esamoje struktūroje: esama (apačioje) ir siūloma (viršuje) situacija

New urban cores (green) in the existing structure: the existing (below) and the proposed (above) situation

vietos parinkimą. Galiojantis Naujamiesčio reglamentas aprašo saugomas vertingąsias savybes, kurios, pasirodo, yra objektai, tokie kaip šaligatvio grotelės ar fa-

sadų elementai²⁰, tačiau nenurodo urbanistinės struktūros erdviųjų savybių ir plėtros galimybių (talpos).

URBANISTINIŲ KOMPLEKSŲ ĮTERPIMAS KAUNO CENTRINĖJE DALYJE

Iš Kauno centrinės dalies urbanistinės struktūros tyrimo buvo padaryta išvada, kad nauji objektai, simbolizuojantys naujas miesto funkcijas (pvz., Kongresų rūmai), turėtų atsirasti už istorinės miesto dalies (Senamiesčio ir Naujamiesčio) ribų. Tai sudaro prielaidas tolesnei miesto centrinės dalies raidai ir jos plėtros kompozicinio modelio formavimui. Toks modelis turėtų įrodyti naujų objektų, tokių kaip Kongresų rūmai, arena ir kitų, vietos parinkimą. Be to, jis padėtų nustatyti miesto centrinės dalies vertingąsias savybes (pa-

²⁰ Kultūros vertybių registras, [interaktyvus] [žiūrėta 2014-06-01], <http://kvr.kpd.lt/heritage>.

noramas, siluetą, būdingus kompozicinius principus) ir jas išsaugoti.

Dabartinė pagrindinė centrinės miesto dalies kompozicinė ašis prasideda Senamiestyje ir tęsiasi išilgai Laisvės alėja. Siūloma formuoti naują Laisvės alėjai statmeną kompozicinę ašį, savo hierarchija prilygstančią esamai [10–13 il.]. Tokiu atveju nauji urbanistiniai branduoliai turėtų atsirasti jos galiniuose taškuose, taip apsaugodami Naujamiestį nuo galimų transformacijų, tačiau tuo pačiu išsaugodami kompozicinę ryšį su istorine miesto dalimi. Kitaip nei siūlomame modelyje, dabartinėje situacijoje naujas urbanistinis branduolys formuojamas ant esamos Naujamiesčio struktūros dalies ir ties jo riba prie Nemuno salos [12 il.], dėl ko atsiranda darbe formuojamos problemos, mutacijos.

Kompozicinį modelį sudaro esama (Senamiestis – Laisvės al.) ir naujai formuojama (Prisikėlimo bažnyčia – Nemuno sala – Kongresų rūmai Aleksote ant šlaito; Laisvės al. – Ažuolyno parkas) viešųjų erdvių sistema, jungianti skirtingų laikotarpių urbanistinius kompleksus. Siekiama urbanistinius kompleksus ant šlaitų sujungti į vieningą viešųjų erdvių sistemą, stiprinančią ir pratęsiančią Naujamiestyje suformuotus ašinius erdvių komponavimo principus, Rusijos imperijos perimtus iš Prancūzijos. Kompoziciniame modelyje taip pat išskiriamos urbanistinės struktūros su joms būdingais užstatymo morfotipais, siluetu, viešųjų erdvių forma [10 il.]. Siekiama stiprinti jų savitumą ir aiškiai pabrėžti jų ribas, tam tikra prasme diktuojančias naujai atsirandančių objektų architektūrinę ir urbanistinę išraišką.

Naujus urbanistinius kompleksus siūloma įterpti pratęsiant Naujamiesčio kompozicines ašis. Taip siekiama išsaugoti nedeformuotą Naujamiesčio siluetą iškeliant jam nebūdingus darinius už jo ribų, tačiau kompoziciškai juos siejant su Naujamiesčio erdvine struktūra. Kauno Naujamiesčio svarba dar labiau sustiprinama centrinėje miesto dalyje, nes jis tampa kertine kompozicijos dalimi, iš visų pusių apsupta keturių urbanisti-

nių branduolių: Senamiesčio, kurį galima traktuoti kaip atskirą urbanistinį kompleksą, ir kitų trijų kompleksų [12 il.]. Vienybės aikštė įprasminama kaip aukščiausio rango erdvių struktūrų susikirtimo taškas.

Formuojant urbanistinį modelį, išskiriami tam tikri žingsniai, paremti ankstesnių tyrimų išvadomis:

- identifikavimas;
- naujų funkcijų iškėlimas;
- struktūros tolesnė raida.

Struktūrų identifikavimas. Kiekviena struktūra turi savo audinį, erdvinį karkasą, siluetą. Vieningos struktūros su jai būdingų dominančių ir kompleksų išsidėstymu, pastatų masteliu ir sklypų struktūra atkūrimas. Tai diktuoja struktūros urbanistinį audinį su savitu erdviu karkasu ir siluetu. Funkcijos turi būti įterpiamos atsižvelgiant į (1) fizinį kontekstą (formą) ir (2) kultūrinį kontekstą (turinį), pavyzdžiui, atkuriamos būdingos funkcijos Senamiestyje, bet neintegruojamos nebūdingos, tokios kaip parodų paviljonai, Kongresų rūmai. Šios funkcijos netinkamos ne tiek dėl savo turinio, bet dėl formai ir turiniui būdingo dichotomiškumo: jų neįmanoma atskirti, o bandymai imituoti senąsias formas yra nepateisinami.

Funkcijų iškėlimas. Naujos Naujamiesčiui ir Senamiesčiui nebūdingos ar netinkamos savo tūriu ir poreikiais funkcijos iškeliamos už jų ribų. Taip išsiskiria miesto Senamiestis, Naujamiestis ir galbūt Naujasis centras. Naujų funkcijų įterpimas už istorinio centro ribų pratęsus kompozicines ašis – Naujamiesčio aplinkos praturtinimas, stiprinant jį kertančių ryšių/ašių galinius taškus, o ne integruojant naujas funkcijas į patį Naujamiestį. Struktūros persipina ir papildo viena kitą. Pavyzdžiui, Senamiesčio, Naujamiesčio, kairiojo kranto rajonai su savo struktūra yra vienijami ir bendros viso Nemuno upės slėnio kompozicijos; LKKA sporto kompleksas ir Žalgirio stadionas, būdami Žaliakalnio struktūros dalis, taip pat dalyvauja ir Nemuno upės slėnio kompozicijoje. Nauji kompleksai, atsirandantys viršutinėje slėnio terasoje, integruojami į Žaliakalnio ir Aleksoto struktūras [11 il.].

14. Kairiojo Nemuno upės kranto urbanizuoto kraštovaizdžio modelis

Model of the urbanised landscape of the left bank of the Nemunas River

Struktūros raida. Kita vertus, tokia struktūra kaip Naujamiestis negali gyvuoti be jokių pokyčių. Taip, pavyzdžiui, atsiranda Naujamiesčio kvartalų vidinių erdvių substruktūra – kvartalų vidaus potencialo išnaudojimas; naujų funkcijų įterpimo kvartalų viduje principai, viešųjų urbanistinių erdvių plėtra

juose. Naujamiesčio urbanistinė struktūra toliau vystoma išsaugant pagrindines griežto stačiakampio gatvių tinklo su dominante – Soboru – vizualines savybes.

Urbanizuoto kraštovaizdžio kompozicinis modelis. Kauno centrinė dalis yra Nemuno upės slėnyje. Upės slėnio viršutinės terasos yra 35–45 metrais aukščiau už apačioje išikūrusį Naujamiestį. Formuojant centrinės miesto dalies kompozicinį modelį upės slėnio profilis pabrėžiamas pastatų aukštingumu – kompozicinės ašys užbaigiamos urbanistiniais kompleksais ant viršutinių slėnio terasų. Pateikiamas Nemuno upės slėnio pjūvis [15 il.] tarp naujai projektuojamų Kauno kongresų rūmų Aleksote ir Prisikėlimo bažnyčios bei radijo gamyklos komplekso Žaliakalnyje. Siūlomas modelis:

- padeda apsaugoti Naujamiesčio urbanistinės struktūros miestovaizdį nuo transformacijų: bando suderinti apsaugos ir plėtros galimybes;
- naujus kompleksus numatant ant šlaitų, užtikrinamas abipusis vizualinis ryšys tarp jų ir apatinės

15. Nemuno upės slėnio pjūvis tarp naujai projektuojamų Kauno kongresų rūmų Aleksote ir Prisikėlimo bažnyčios bei radijo gamyklos komplekso Žaliakalnyje

Cross-section of the Nemunas River valley between the newly designed Kaunas Congress Hall in Aleksotas and Christ's Resurrection Church with the radio factory complex in Žaliakalnyje

slėnio terasos; eksponuojama miesto centrinė dalis iš naujai sukuriamų apžvalgos taškų.

Panoraminiuose vaizduose modeliuojamas norimas miestovaizdis: siekiama, kad nauji kompleksai pabrėžtų upės slėnio reljefo skirtumus; formuojami daugiaplaniai vaizdai iš pagrindinių stebėjimo taškų. Remiantis panoraminiu vaizdu nuo Prisikėlimo bažnyčios numatomos aukštingumo zonos kairiajame Nemuno upės krante – teritorijoje, kurioje numatomi Kauno kongresų rūmai [14 il.].

Pasirinkta urbanistinės architektūrinės koncepcijos teritorija vaizduoja naujai formuojamą Kauno miesto centrinės dalies kompozicinę ašį [16–18 il.]. Ši viešųjų erdvių sistema iš dalies jau dabar egzistuoja (turima omenyje atkarpa nuo Prisikėlimo bažnyčios iki Nemuno salos). Koncepcijos brėžinio apimamą teritoriją galima būtų išskaidyti į savitas sritis:

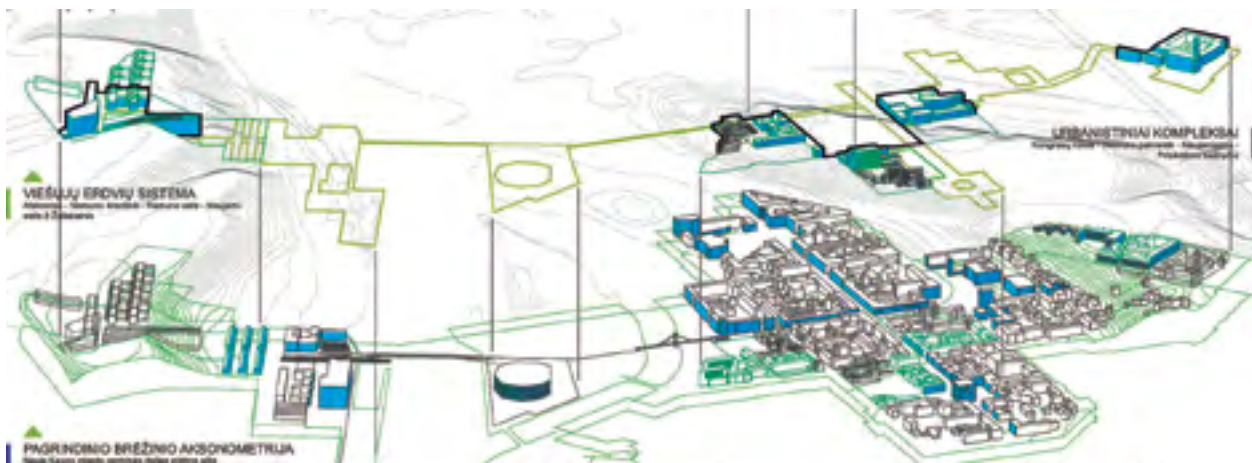
- Prisikėlimo bažnyčios kompleksą;
- Naujamiestį kaip vientisą kompleksą arba jo trijų šachmatiškai išdėstytų aikščių kompleksą;
- Nemuno upės ir salos erdvę su dominuojančiu akcentu – Žalgirio arena;
- Žemutinę Fredą ir viršutinėje terasoje esantį Aleksotą jungiantį kompleksą.

Šioms sritims numatomi saviti urbanistinio projektavimo principai: stiprinama jungtis tarp Prisikėlimo bažnyčios ir Vienybės aikštės; Naujamiestyje vystoma viešųjų erdvių sistema kvartalų vidinėje struktūroje; Nemuno sala paliekama kaip miesto parkas; Žemutinėje Fredoje gamykinės teritorijos konvertuojamos į multifunkcines Nemuno krantines; viršuje Aleksote atsiranda naujas išskirtinis architektūrinis objektas – Kauno kongresų rūmai. Koncepcijoje geltona spalva akcentuojama viešųjų urbanistinių erdvių sistema, jungianti visus urbanistinius kompleksus į vieningą visumą. Privati vidinė kvartalų

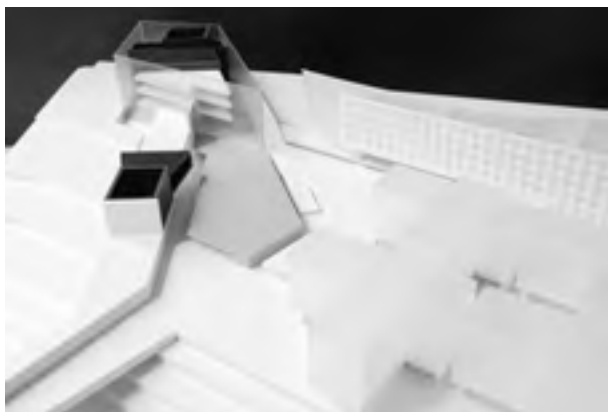
16. Pasirinktos teritorijos urbanistinė architektūrinė koncepcija

Urban architectural concept of the chosen territory

19. Viešųjų erdvių sistema ir pasirinktų mazgų detalizacija

System of public spaces and specification of the chosen junctions

20. Kauno kongresų rūmų komplekso projektas

Draft design of the complex of the Kaunas Congress Hall

erdvė yra užbrūkšniuota. Galima pastebėti skirtumus tarp atskirų sričių: Naujamiestyje dominuoja stambūs kvartalų tūriai, sudaryti iš smulkių pastatų, ir gatvės erdvės tipas; kitame Nemuno upės krante pastatai tampa kvartalais, erdvės forma laisvesnė, mažiau apibrėžta.

Pasirinktoje teritorijoje išskirti detalizuotini objektai: erdvė prie Prisikėlimo bažnyčios (1); viešųjų erdvių plėtra trijų Naujamiesčio kvartalų vidinėse erdvėse (2); mazgas kitame Nemuno upės krante (3)

[19 il.]. Konceptijos pagrindinis brėžinys taip pat tampa Kauno kongresų rūmų vietos parinkimo įrodymu.

PAGRINDINIAI DARBO TEIGINIAI

1. Atliekant istorinių duomenų analizę, galima atrasti miestui būdingos vietos logiką – tam tikrą abstrakčią struktūrą su savo erdviniais ir kultūriniais parametrais (forma ir turiniu). Tai padėtų formuoti naujus miesto struktūrinius modelius.

2. Naujų funkcijų įterpimo istorinėje aplinkoje scenarijai apima neutralius metodus, susijusius su jos turinio išsaugojimu, bei transformacijas, sietinas su nauju turiniu.

3. Kauno centrinės dalies urbanistinių kompleksų sistemos urbanistinėje architektūrinėje koncepcijoje derinama Naujamiesčio struktūros istorinė aplinka ir teritorinė plėtra (naujų funkcijų, tokių kaip Kongresų rūmai, iškėlimas), siekiant apsaugoti Naujamiesčio urbanistinės struktūros kultūrinį kraštovaizdį, pratęsti jam būdingus principus ir užtikrinti galimybę prisitaikyti prie dabartinių poreikių.

Gauta 2014 07 20

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

- Carmona Matthew [ir kt.], *Public Places – Urban Spaces*, Oxford: Architectural Press, 2003.
- Ghirardo Diane, *Architecture after Modernism*, London: Thames & Hudson, 2006.
- Gumauskaitė Vida, *Struktūralizmo apmatai*, Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, 2000.
- Kardelis Kęstutis, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*, Kaunas: Judex, 2002.
- Kauno architektūra*, Vilnius: Mokslas, 1991.
- Kauno miesto planai, in: Kauno apskrities archyvas, 2007.
- Krier Rob, *Town Spaces: Contemporary Interpretations in Traditional Urbanism*, Basel: Birkhauser, 2006.
- Kultūros vertybių registras, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-06-01], <http://kvr.kpd.lt/heritage>.
- Lynch Kevin, *The Image of the City*, Cambridge, MA: The MIT Press, 1960.
- Mačiulis Algimantas, *Architektai Algimantas ir Vytautas Nasvyčiai*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2007.
- Meno istorijos įvadas*, sud. Hans Belting, Vilnius: Alma littera, 2002.
- Renzo Piano Building Workshop, [interaktyvus], [žiūrėta 2012-10-15], <http://www.rpbw.com>.
- Rheinland info, [interaktyvus], [žiūrėta 2015-03-23], <http://www.rheinland.info>.
- Robertson Duncan, „The Dichotomy of Form and Content“, in: *College English*, National Council of Teachers of English, 1967, Vol. 28, Nr. 4, p. 273–279.
- Ruskin John, *The Stones of Venice*, 1851–1853.
- Siza Aveira Alvaro, [interaktyvus], [žiūrėta 2012-11-10], <http://alvarosizaveira.com>.
- Smith F. Peter, *The Dynamics of Urbanism*, London: Routledge, 2007.
- Trancik Roger, *Finding Lost Space*, New York: John Wiley & Sons, 1986.
- Unesco, *Recommendation Concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas*, Nairobi: 1976 11 26.
- Vyšniūnas Algis, „Autobusų stotis. Kaunas“, in: *Archiforma*, Vilnius, 1997, Nr. 3, p. 104–106.

THE STRUCTURAL MODEL OF THE SPATIAL SYSTEM OF THE CENTRAL PART OF KAUNAS

Tomas Skripkiūnas

KEYWORDS: new functions, historical environment, Kaunas city centre, Congress Hall, system of urban complexes.

SUMMARY

Integration of new functions into a historical environment is discussed in the article. Various new needs and functions appear in the process of city growth, thus creating a problem how they should be integrated into the existing urban fabric. Definitions of new functions and historical environment are described in the analytic part of the article, and examples of different integration scenarios are given. The research on the Naujamiestis district in the centre of Kaunas has been conducted, which helped develop a theoretical model describing the evolution of its urban structure. A new compositional model of the Kaunas city centre is offered in the experimental part of the article. This model is aimed to coordinate the urban appearance of new objects in the city centre and covers three territorial levels: (1) the Kaunas city centre, (2) a new compositional axis between Christ's Resurrection Church and the Congress Hall in Aleksotas, and (3) the urban complex of the Congress Hall. This complex is designed as an example of integration of a new function in the centre of Kaunas.

